

G CONSELLERIA
O TRANSICIÓ ENERGÈTICA,
I SECTORS PRODUCTIUS
B I MEMÒRIA DEMOCRÀTICA
/ DIRECCIÓ GENERAL
MEMÒRIA DEMOCRÀTICA

PROGRAMA

Tardor de Memòria
1er Cicle de Conferències de Memòria Democràtica del Govern
de les Illes Balears

Divendres 12 de novembre

Museu de Mallorca, Palma

Aforament 60 persones

17h

Presentació de les Jornades

17:30h

El moviment obrer a les Illes Balears : de la República al franquisme (1936-1975)

David Ginard Féron

Presentat per Kika Coll

En aquesta conferència s'ofereix un repàs per la història del moviment obrer a les Balears des de 1936 fins al final de la dictadura franquista. Una història farcida de construccions, destruccions i reconstruccions en què, tanmateix, la classe obrera illenca trobà mecanismes per dissentir i per reinventar-se. L'exposició contarà dels següents apartats:

1. El moviment obrer de preguerra a les Balears.
2. 1936-1943: la desarticulació de l'obrerisme republicà.
3. 1943-1948: resistència i repressió.
4. El desert dels anys cinquanta i seixanta.
5. Expansió turística i nou moviment obrer (1968-1975).

- **David Ginard i Féron** (Palma 1966) és doctor en Història i professor titular d'Història Contemporània de la Universitat de les Illes Balears. Especialitzat en l'estudi del moviment obrer, la repressió política, les condicions de vida i les relacions de gènere durant la Guerra Civil i el franquisme, és autor d'una vintena de llibres. Entre les seves darreres obres es poden esmentar: *Treballadors, sindicalistes i clandestins. Històries orals del moviment obrer (1930-1950)* (3 volums: 2012, 2014 i 2018), *Aurora Picornell (1912-1937)*. *De la història al símbol* (2016), *Ateu Martí (1889-1936)*. *Anticlericalisme i compromís republicà* (2020) i *Josep Massot i Muntaner. El combat per la història* (2021).

19h

Els mallorquins a l'Olimpíada que no fou

Pau Tomàs Ramis

Presentat per Marc Andreu Herrera

L'any 1936 es va organitzar a Barcelona un esdeveniment esportiu i cultural, l'Olimpíada Popular, on des d'una vessant antifeixista i proletària es pretenien contrarestar els Jocs Olímpics que l'1 d'agost s'havien de inaugurar a Berlín baix el poder d'Adolf Hitler i on es suposava, com així succeí, que es promocionarien els supòsits de la ideologia nacionalsocialista nazi com l'antisemitisme, el racisme o el supremacisme.

- **Pau Tomàs Ramis**, nascut el 1975, és de Lluçmajor (Mallorca) i mestre d'escola d'Educació Infantil.

Autor dels llibres *Els gegants de Mallorca*, *Els gegants de Lluçmajor un per un*, *La cultura popular a l'escola o S'Arenal durant la II República. Una visió municipal*, entre d'altres publicacions. Aficionat a la història i a l'estudi de la cultura mallorquina, sobretot al món geganter, i a temes relacionats amb la II República i la Guerra Civil.

També ha fet publicacions a diversos llibres d'altres temàtiques relacionades amb Mallorca; toponímia, propietat de la terra, ritus festius, material didàctic per escoles d'adaptació de la cultura popular, reculls bibliogràfics, etc... A més ha col·laborat amb més d'una quinzena de revistes i altres publicacions sempre escrivint articles relacionats amb la història, la cultura o les tradicions de la nostra illa.

És col·laborador habitual de la publicació *Lluçmajor de pinte en ample*, on mensualment hi fa la secció *Espipellades d'arxiu*, i és membre del Col·lectiu Recerca i del Grup de Treball Temps de Memòria de l'Institut d'Antropologia de les Illes Balears, ambdós de recent creació, dedicats a l'estudi des d'una vessant històrica i antropològica dels períodes de la II República, Guerra Civil i posterior repressió i dictadura.

L'any 2020 ha estat guardonat amb el Premi Mallorca de Creació Literària en la categoria d'assaig, concedit pel Consell de Mallorca, per l'obra *Els mallorquins a l'Olimpíada que no fou. Expedició a l'Olimpíada Popular de Barcelona, 1936*.

Dissabte 13 de novembre

Museu de Mallorca

Aforament 60 persones

11h

Expulsats per ser "indesitjables per la nova Espanya"

Joan Pérez i Pere Bueno

Presentat per Pedro de Echave

Els dies 6 i 7 de juny de 1940, el director general de Seguretat del Govern franquista, José Finat y Escrivà de Romani, comte de Mayalde, va dictar més de vint ordres d'expulsió de territori espanyol contra ciutadans centreeuropeus d'origen jueu que s'havien refugiat del Nazisme a Mallorca i Eivissa.

Qui eren? Per què s'havien refugiat a les nostres illes? Què els va passar després de l'ordre d'expulsió?

- **Juan José Pérez Bordoy** (1976). Llicenciat en Dret. Col·labora amb Limud Mallorca impartint tallers als IES explicant la xoà. Forma part del col·lectiu festiu Confraria de Sant Sebastià. Escriu sobre bars antics de Palma al blog <http://cafesdepalma.com>
- **Pere Josep Bueno Bauzà** (1979). Llicenciat en Filologia Catalana. És membre del GOB, l'STEI Intersindical, l'Obra Cultural Balear i l'Esporles Bàsquet Club. Col·labora amb Pérez Bordoy en la investigació i la difusió de la memòria dels jueus perseguits pel Nazisme refugiats a les Illes Balears.

Ambdós plegats varen coordinar el març del 2019 les jornades i l'exposició "Jueus refugiats a les Illes Balears", de la Direcció General de Memòria Democràtica del Govern de les Illes Balears. Actualment, col·laboren amb la productora Quindrop en el documentari "L'alemany de la botiga de fotos", sobre la vida de Leo Frischer, jueu refugiat del Nazisme a Esporles durant uns mesos dels anys 1939 i 1940, que s'estrenarà aquest 2021.

12:15h

Es pot rescatar la memòria històrica a través dels arxius públics a Espanya actualment?

Lisa Berger

Presentat per Dolors Marín

Lisa Berger exposarà la seva experiència com a documentalista audiovisual per a productores d'Espanya i estrangeres, des de la producció de documentals sobre la història d'Espanya fa més de 30 anys, per mitjà d'exemples com la sèrie sobre el franquisme, *Espanya en Color* per a la cadena DMax/Discovery de 2019. Destacarà la manca de finançament per fer el material accessible als usuaris, la discrepància de criteris respecte a les tarifes i permisos entre arxius sota la supervisió del Ministeri de Cultura. Exposarà la seva sorpresa sobre la quantitat d'arxius militars que hi ha a tot el país, sota direcció militar encara i l'exigència de demanar autorització a la Fundació Nacional Francisco Franco per utilitzar documents custodiats a l'Arxiu General de l'Administració. No hi ha cap criteri de fomentar l'accés públic de part de la majoria de les institucions. Hi ha excepcions com la Biblioteca Nacional d'Espanya des de la pandèmia que ha ofert no cobrar drets per fomentar l'ús dels fitxers. Però encara no s'ha estès als fons de NoDo i Laia Films, tot i que hi havia una iniciativa perquè els drets van ser de franc, per aconseguir que es puguin realitzar documentals sobre la història del país amb els pressupostos tant limitats que hi ha per a les produccions de les televisions nacionals.

Parlarà d'altres exemples com el documental produït en coproducció amb Televisió de Catalunya sobre un grup de sindicalistes que van lluitar pels seus drets laborals als anys 70 a la fàbrica Pegaso.

- **Lisa Berger** treballa com a documentalista des de 1994. Actualment, treballa a una sèrie de 6 capítols per a TVE *España en Color* (1931-79). Anteriorment amb el documental de 90 minuts sobre el cas *Wanninkhof-Carabantes*, encarregat per Netflix. Entre 2018-19 va ser la documentalista de la serie de 15 capítols sobre la dictadura franquista *España en Color* per a Discovery Channel/DMax, pel qual va ser finalista del premi al millor documentalista de Focal International 2020.

Amb Mediapro va fer la documentació de *Cloacas de Interior*, *Hacking Justice* sobre el suport de Baltasar Garzón a Julian Assange, l'exposició sobre el canvi climàtic, *Zone of Hope*, *Grietas* sobre els 40 anys d'Amnistia Internacional a Espanya i a l'exposició *Agua, un recurso único* a l'Expo Zaragoza a 2008. Amb Gestmusic, va ser l'encarregada de documentació per a *Dia Cero* a Canal 0 – Movistar+, una sèrie de 6 capítols al 2016. Per Ovideo ha fet la documentació per a pel·lícules com *Gala* de Silvia Munt, i la serie *Por Favor* per a Canal+ amb CAPA. Ha treballat en els documentals de Area de TV com

Hollywood contra Franco (2002-2009) i *Orwell; Against the Tide* (2003). Ha fet la documentació per a les exposicions al CCCB com *En Guerra* (2004) i *Món TV* (1999). Va treballar a *Tierra y Libertad*, de Ken Loach com a documentalista i coordinadora de figuració a Espanya (1991-94).

Com a directora i guionista de *ConVIHvir*, sobre la situació actual del VIH/SIDA a Espanya, ha fet entrevistes amb gent afectada i experts, emès a Documentos TV 1/12/09. Ha estat la guionista d'un altre documental per a Documentos TV, TVE *El fil d'Ariadna* sobre dones en la presó, que es va emetre el 2003, i va rebre el Premi de Drets Humans del Consell General de l'Advocacia d'Espanya.

16h

D'Anjel Lekuona als sis de Hradischko: història d'unes cendres

Antton Gandarias Lekuona

Presentat per Maria Antònia Oliver

En aquesta ponència s'explica el treball de recerca iniciat cap a l'any 2000 buscant informació sobre el recorregut d'Anjel Lekuona, com el 2007 es col·loca un panell a l'exposició permanent de Flossenburg i com l'any 2019, gràcies al treball conjunt de Unai Eguia, Antonio Medina i el mateix Antton Gandarias, han aconseguit localitzar la ubicació de les cendres de sis espanyols (Enric Moner Castell, Figueres (Girona), Pedro Raga Castell, Ulldecona (Tarragona), Antonio Medina, de Motril (Granada), Rafael Moya, d'Andratx (Illes Balears), Vicente Vila Conca d'Alberic (València) i Anjel Lekuona, de Bustúria (Bizkaia).

- **Antton Gandarias Lekuona** (Guernica Lumo, 17-01-1961) és nebot de Anjel Lekuona, nascut a Busturia (Biscaia) i afusellat a Hradischko el 9 d'abril de 1945. És llicenciat en Ciències de la Informació per la EHU-UPV (Euskal Herriko Unibertsitatea-Universitat del País Basc). Actualment treballa a la Biblioteca Foral de Biscaia en la secció d'hemeroteca.

17:15h

La transició valenciana: de País a Comunitat Autònoma

José Miguel Santacreu Soler

Presentat per Antoni Marimon

A diferència d'altres comunitats autònomes del Regne d'Espanya, la demarcació i definició de la Comunitat Autònoma Valenciana va ser difícil a causa de la batalla dels símbols i del mateix nom que la identifica; perquè l'antic Regne de València ja va gaudir de competències polítiques en l'Edat Mitjana i la primera meitat de l'Edat Moderna. Els valencians no ho havien oblidat en 1982 i, de fet, els redactors del preàmbul de l'Estatut de 1982 van fer palesa la tradició valenciana que provenia de l'històric Regne de València per a justificar la creació de la Comunitat Autònoma Valenciana amb un concepte cultural propi emmarcat en un territori i població identificats com País Valencià.

- **José Miguel Santacreu Soler** és catedràtic d'Història Contemporània en la Universitat d'Alacant, premi de les Corts Valencianes a la Investigació Parlamentària (2004), premi a l'Excel·lència Docent (2013/2014) concedit pel Consell Social de la Universitat d'Alacant el 08/05/2015, Diploma a l'Excel·lència Docent del primer y segon programa DO-CENTIA-UA de forma consecutiva (cursos 2018-19 i 2019-20), director de la Càtedra Interuniversitària de Memòria Democràtica de la Comunitat Valenciana en 2017 i director del grup d'investigació Espanya Contemporània de la Universitat d'Alacant des de 2012.

Ha sigut professor convidat amb docència impartida en mobilitat en el programa Erasmus en la Universitat d'Ais de Provença-Marsella, la Universitat Fernando Pessoa de Porto i la Universitat d'Anvers. És professor convidat amb docència en el màster de Relacions Internacionals de la Universitat Internacional d'Andalusia.

Ha dirigit 24 tesis doctorals i ha escrit nombrosos llibres i articles publicats en revistes especialitzades com Ebre 38, eikasias, Hispania, Kult-ur, Laberintos, Pasado y Memoria o Revista de Historia Actual.

18:30h

Desenterrant silencis... Un Projecte pluridisciplinari per a l'obertura de les fosses de la repressió franquista i la Guerra Civil a les Illes Balears (Pla de Fosses 2019-2020).

Cesc Busquets Costa

Núria Armentano Oller.

Jordi Ramos Ruiz

Presentat per Jesús Jurado

El Govern de les Illes Balears, a través de la Secretaria Autonòmica de Memòria Democràtica, va desenvolupar durant el bienni 2019-2020 el 2n Pla de Fosses de les Illes Balears. Aquest projecte contemplava la localització, exhumació i identificació de víctimes i represaliats de la Guerra Civil a diversos municipis de Mallorca i Eivissa. El contracte per desplegar aquest pla va ser adjudicat a la societat ATICS, Associació de Tècnics d'Investigacions Culturals i Socials, S.L.

Per afrontar aquest estudi, des d'ATICS, es va dissenyar una estratègia basada a cohesionar un equip pluridisciplinari que apliqués una metodologia concreta a cada fase del procés per intentar arribar a l'objectiu final que no és altre que la identificació final de cadascuna de les víctimes de desapareguts i/o represaliats en aquelles fosses comunes o llocs on actuava.

Divendres 19 de novembre

Casal Son Tugores, Alaró

Aforament 60 persones

17h

L'Estat espanyol i el Dret Internacional dels Drets Humans

Catalina Moragues Vidal

Presentat per Jaime Bueno

En matèria de memòria democràtica no és inusual escoltar, o llegir, que l'Estat espanyol constitueix, al menys fins ara, un model d'impunitat en relació als crims del franquisme. Què es vol dir amb aquesta frase?.

La ponència pretén explicar el contingut de la dita afirmació i esbrinar si es certa o, per el contrari, no hi ha elements reals que la sustenten. I, per això, passarem revista, en primer lloc, a les

obligacions imposades per el dret internacional als Estats per donar resposta a les violacions massives, sistemàtiques i generalitzades dels drets humans, violacions comeses i/o executades pels agents estatals, l'exèrcit i cossos policials, o paraestatals, grups armats, i provocades o consentides per els poders constituïts. Aquest conjunt d'obligacions legals es coneixen amb el nom de «justícia de Transició», en la terminologia de Nacions Unides, o de «Justícia Transicional» perquè el seu àmbit d'aplicació son les societats en transició de règims totalitaris o dictatorials a d'altres democràtics, en aplicació del principi d'identitat o continuïtat del estat. També repasarem quins són els objectius de les diverses mesures que conformen el concepte de justícia de transició.

En segon lloc, analitzarem quina ha estat la resposta de l'estat espanyol a les obligacions derivades de les greus violacions dels drets humans per part del franquisme, tant en relació a l'activitat legislativa com a l'activitat judicial. En quant al primer aspecte estudiarem les mesures i mancances de la Llei 52/2007, de 26 de desembre, coneguda com a Llei de la memòria històrica; farem una breu referència a les distintes lleis autonòmiques, per acabar amb l'actual projecte de Llei de memòria democràtica que està en debat al Congrés.

En quant a la resposta judicial, i per finalitzar, repassem les demandes de les víctimes davant els tribunals de justícia, tant els ordinaris com davant l'Audiència Nacional, el Tribunal Suprem i el Tribunal Constitucional.

Les conclusions i possibles propostes esper que les construïm entre tots els assistents.

- **Catalina Moragues Vidal** (Alaró, 1951) viu a Alaró els seus primers 10 anys i després va anar interna a un col·legi a Palma on va fer el batxillerat i on coneixerà de primera mà la imposició del castellà per sobre la llengua materna, la catalana. Va estudiar la carrera de Dret a Valladolid, durant quatre anys i el cinquè a Barcelona. Va tornar a Palma on va iniciar la seva vida professional, al primer despatx d'advocats laboralistes de les Illes Balears. Al mateix temps va donar classes a la incipient facultat de dret, encara depenent de la Universitat Autònoma de Barcelona durant tres anys.

La seva vida professional es va interrompre l'any 1979 per concórrer a les primeres eleccions municipals democràtiques a Palma, on va sortir elegida regidora per la llista electoral del PCE, formant part del primer ajuntament de la democràcia després del franquisme amb el càrrec de tinent de batle de circulació i transports, càrrec que per primera vegada va exercir una dona, fins que va dimitir dos anys després, tornant a la seva vida professional dedicada a l'advocacia.

A l'any 1980 va rebre del GOB el Premi Alzina per «els seus esforços per fer una ciutat més habitable, iniciant una política de peatonització del casc antic», premi del que estic

molt orgullosa. L'any 1989 va ingressar a la carrera judicial, i durant els darrers 20 anys ha desenvolupat la seva feina de magistrada a l'Audiència Provincial de les Illes Balears fins que es va jubilar a l'any 2018.

17:45h

Els treballs forçats a les Illes Balears (1936-1942)

Maria Eugènia Jaume

Presentat per Jesús Jurado

Els treballs forçats a les Illes Balears (1936-1942)

La Guerra Civil a les Illes Balears fou sobretot un període de repressió i violència que, a cada una de les Illes, dintre de la seva particularitat va allargar-se més enllà del final de conflicte. Tant a Mallorca com a Eivissa, entre 1936 i 1942, van obrir nombrosos camps de presoners que van ser forçats a construir infraestructures viàries i de defensa. Formentera, entre 1940 i 1942 fou l'escenari de la Colònia Penitenciària on més de mil presoners van ser exposats a tota mena de maltractes, misèria i privatitzacions. Menorca, des de la seva condició, també acull els treballs forçats, durant la guerra realitzats per presoners o pels veïns de les localitats que, a causa de la manca de la mà d'obra de presoners, foren obligats a construir les principals obres defensives del litoral. A partir de la girada, al mes de febrer de 1939, les obres anaren a càrrec dels presoners que es trobaven a les principals presons de Maó que eren trets per realitzar els treballs necessaris.

- **Maria Eugènia Jaume Esteva** (Sant Llorenç des Cardassar, 1987) graduada en Humanitats, Història, Geografia i Història de l'Art i Màster en Història Contemporània i Món Actual, recentment ha acabat l'Especialista Universitari en Polítiques i Investigació en Justícia de Transició i Memòria Democràtica i està en plena elaboració de la Tesi Doctoral titulada "Els Camps de Treball a les Illes Balears 1936-1942". El seu àmbit d'estudi se centra en la Guerra Civil a Mallorca. Ha participat en diferents conferències a la UOC, UNED i UIB i ha elaborat diversos articles sobre la repressió femenina a Mallorca durant la Guerra Civil, el desembarcament republicà del Capità Alberto Bayo i els Camps de Concentració a l'illa, destacant el llibre "Esclaus Oblidats. Els Camps de Concentració a Mallorca (1936-1942)". Recentment ha entregat un cens d'infraestructures construïdes pels presoners dels camps de concentració a les Illes Balears encarregada pel GOIB.

19:00h

Exhumacions al cementeri de Porreres (2019-2021)

Jaume Servera amb la intervenció de Lourdes Herrasti (videoconferència)

Presentat per Francisca Cardona

- **Lourdes Herrasti Erlogorri** és llicenciada en Geografia i Història per la Universitat del País Basc. Professora d'Ensenyament Mitjà. Especialitzada en osteoarqueologia. Ha dirigit i participat en nombrosos projectes de recerca des de la Prehistòria fins a l'actualitat. Centrada en l'estudi dels contextos funeraris, el seu reconegut prestigi com osteoarqueòloga s'ha plasmat en nombroses publicacions científiques. Dirigeix i col·labora activament en els projectes d'exhumació i identificació de persones represaliades durant la Guerra Civil i la dictadura franquista.
- **Jaume Servera i Bibiloni** arqueòleg professional. Codirector dels sondeigs arqueològics duits a terme per l'equip de la Societat de Ciències Aranzadi (Aranzadi Zientzia Elkartea) a les fosses comunes de la Guerra civil a Manacor, concretament al cementeri del Pla de Son Mas i al de Son Coletes.

Dissabte 20 de novembre

Museu de Mallorca

Aforament 60 persones

10h

El soterrani de la Memòria. El cas del crim de la carretera de Màlaga a Almeria

Fernando Alcalde

Presentat per Sebastiano Rossi

A finals de gener de 1937, l'exèrcit revoltat amb el suport italià i alemany va iniciar l'operació militar per a l'ocupació de la ciutat de Màlaga. Terroritzades, cent cinquanta mil persones van emprendre una fugida desesperada de més de dos-cents quilòmetres per la carretera costanera en direcció a Almeria, sota les bombes de l'aviació italiana i les canonejades dels creuers de Canàries i Balears. Aquest succés, conegut com *La Desbandá*, és un dels majors crims comesos durant la Guerra d'Espanya a Andalusia, i constitueix un clar exemple de la imposició de l'estratègia de l'oblit enfront de la demanda de veritat, justícia i reparació de les víctimes.

- **Fernando Alcalde Rodríguez** és membre fundador de l'Associació 14 d'abril per a la recuperació de la memòria històrica de la Costa de Granada, coautor dels llibres *Por la Libertad del Pueblo. Itinerarios por los restos del frente sur de la provincia de Granada*, *La guerra en la Sierra de Lújar* y *La guerra en las Alpujarras*. Autor del llibre *Las Brigadas internacionales en la Desbandá. Las fotografías de Robert Capa y Gerda Taro*. Director dels documentals *Hasta pronto hermanos. Las Brigadas Internacionales en la Desbandá y Memoria a media voz. Testimonios de la posguerra en la Costa de Granada*. Comissari de l'exposició *Taro y Capa en el frente de Málaga. Las imágenes de las Brigadas Internacionales*. Coordinador dels projectes *Lugares de Memoria de la Costa de Granada* y *Las fosas de la Desbandá*. Membre de l'equip organitzador de *la Muestra de cine de la memoria "La Desbandá"*, militant del col·lectiu memorialista des de 2004 i impulsor de les marxes memorialistas en record de les víctimes.

11:15h

La Memòria Democràtica i l'educació a les Illes Balears

Elisabeth Ripoll

Presentat per Marc Andreu Herrera

La ponència ens oferirà una visió general de la situació de memòria democràtica en el sistema educatiu actual, posant èmfasi en el cas de les Illes Balears. Es farà referència als continguts curriculars i a la nova llei de memòria democràtica, que inclou referències en l'àmbit educatiu.

Per altra banda, s'oferiran recursos didàctics per tal que els docents puguin aplicar de manera directa i pràctica a les aules. Finalment es parlarà sobre les activitats en l'àmbit educatiu que es desenvoluparan en els propers mesos per part de la Direcció General de Memòria Democràtica.

- **Elisabeth Ripoll Gil (Palma, 1986)** és doctorada en Història, Qum Laude (UIB, 2017) amb la tesi: *La organización política socialista entre la emigración española en la República Federal de Alemania (1960-1982)*.

Actualment és professora del Grau en Història (àrea de Contemporània) i al Grau en Educació Primària de la UIB (Didàctica de les Ciències Socials) i subdirectora del Departament de Ciències Històriques i Teoria de les Arts de la UIB.

Ha participat i encapçalat diversos Projectes d'Innovació i Millora de la Qualitat Docent en estudis en Història i en Educació Primària. Destaquem *Aprentatge-Servei: Xarxes intergeneracionals, memòria i solidaritat* (2017-18), *Càpsules d'Història de les Illes Balears per a l'Educació Primària* (2018-19 i 2019-20), *La millora de la qualitat docent a través de l'ensenyament de la Memòria Democràtica al Grau d'Història* (2019-20) i *Cronos i Kairós. Una revista d'Història per a l'Educació Primària*.

Entre les publicacions podem destacar: *Josep Moll Marquès: periodismo y política al servicio de la emigración*. a la revista *Migraciones y Exilios, Nuevas perspectivas en el estudio de la emigración española a Europa durante el franquismo. Un estado de la cuestión*, a la revista *Ammantu. Bolletino Storico, Archivistico e Consolare del Mediterraneo, Iniziatives de mallorquins refugiats a Barcelona durant la guerra civil*, com a capítol del llibre *A 80 anys del cop d'Estat de Franco* (coautoria), *La emigración española en la República Federal de Alemania y los medios de comunicación: el caso de la publicación socialista Exprés Español (1970-1977)*, com a capítol del llibre *Del siglo XIX al siglo XXI. Tendencias y debates, Selecció de recursos didàctics per a l'ensenyament de la memòria democràtica de la guerra civil a les Illes Balears*, en format tríptic (coautoria) i *La Memoria Democràtica en el sistema educativo*, a publicar amb l'editorial Tirant Lo Blanch, com a capítol de llibre (en fase d'edició).

Membre del Grup d'Estudi de la Cultura, la Societat, la Comunicació i el Pensament contemporani de l'Institut de Recerca i Innovació Educativa (IRIE – UIB).

Premi Isabel Coll (2018), a la persona referent en l'Àmbit de la Cultura i la Memòria Democràtica, atorgat per les Joventuts Socialistes de les Illes Balears, per la recerca desenvolupada a la tesi doctoral.

12:30h

Estratègies de resignificació en llocs de memòria: la Vall dels Caiguts i més enllà

Francisco Ferrándiz

Presentat per Margalida Capellà Roig

En aquests temps es parla molt de la necessitat de “resignificar” la Vall dels Caiguts. Sens dubte, es tracta d'un lloc enormement complex la transformació del qual memorial necessitarà d'intervencions a diferents nivells: jurídics, polítics, simbòlics, pedagògics i patrimonials. En aquesta

conferència es plantegen una sèrie d'interrogants. Per exemple, què és una “resignificació democràtica”? Com es pot dur a terme? Quins són els seus límits? Hi ha altres alternatives? Quins models hi ha en altres llocs del món i quines estratègies podem aprendre d'ells?

- **Francisco Ferrándiz** (PhD Universitat de Califòrnia en Berkeley, 1996) és Investigador Científic de l'Institut de Llengua, Literatura i Antropologia (ILLA) del Centre de Ciències Humanes i Socials (CCHS) del Consell Superior de Recerques Científiques (CSIC). Els seus camps d'interès inclouen els estudis culturals, la religiositat popular, l'antropologia visual, l'antropologia mèdica, l'antropologia del cos i l'antropologia de la violència, amb especial èmfasi en recerques relacionades amb la memòria i el trauma social. Fins al moment, els seus dos grans projectes etnogràfics han tingut com a objecte el culte espiritista de María Lionza a Veneçuela i, des de 2003, les polítiques de la memòria a l'Espanya contemporània, a través de l'anàlisi de les exhumacions de fosses comunes de la guerra civil (1936-1939). Ha estat Professor i/o investigador de les Universitats de Berkeley, Virginia, Central de Veneçuela, Utrecht, Autònoma de l'Estat de Morelos, Deusto i Extremadura. Ha impartit també docència de postgrau en les Universitats Central de Barcelona, Complutense, Rovira i Virgili i del País Basc. En la Universitat de Deusto (1999-2006), va ser Director de la Càtedra UNESCO per a la Formació de Recursos Humans per a Amèrica Llatina (2001-2002), i Director del Doctorat Migracions i conflictes en la societat global (2002-2006). Ha estat Coordinador de la xarxa europea EDEN (European Doctorate Enhancement on Peace and Conflict Research), finançada pel programa Erasmus de la Comissió Europea.

És Investigador Principal del Projecte I+D+i Les polítiques de la memòria a l'Espanya contemporània en perspectiva transnacional i comparada (CSO2009-09681, CSO2012-32709, CSO2015-66104-R, 2016-2018). També ha estat membre del Management Committee de la COST Action IS1203, In Search for Transcultural Memory in Europe (ISTME, 2012-2016), i Investigador Principal del CSIC en el projecte europeu H2020 Unsettling Remembering and Social Cohesion in Transnational Europe (UNREST, 2016-2019).

En l'actualitat és assessor de la Secretaria d'Estat de Memòria Democràtica.

16h

La transmissió oculta. Una herència sense testament

Anna Miñarro

Presentat per Maite Blázquez Losa

Els crims de lesa humanitat, com els que varen ser comesos a l'Estat Espanyol, des del cop d'estat feixista i durant la guerra, la postguerra i la dictadura, no són habituals, i es distingeixen perquè varen ser expressament pensats i planificats per els agents de l'estat.

Hannah Arendt ens parla del "mal radical", que ella anomena "banalitat del mal", que el que pretén sempre és la destrucció del pensament, de reduir als ciutadans a la condició de "superflus", és a dir de no pertànyer al món, de destruir el més humà de la condició humana i de dur-los a aniquilar, sense culpa, una altra part dels éssers humans (Arendt 1958).

Així el mal més terrible provocat per els totalitarisme és l'esborrament com ciutadans. Aquest és el que va ser utilitzat per l'Estat Espanyol mitjançant desaparicions en plena nit i en comissaries, i ciutadanes enterrades en fosses comunes o llençades al Mediterrani en situació d'inconsciència, fins i tot a Mallorca on la guerra, estrictament, va durar poc i on, ja sense guerra, el maltractament i la repressió va tenir la funció d'eliminar la dissidència.

Per tant, els vençuts, els represaliats, varen haver d'enfrontar-se a la hostilitat, al desconcert, a la fam, al fred al rebuig o a la pietat, sobretot si es tractava de dones, a les que el règim va culpar com a instigadores. Aquests fets els he pogut escoltar en les mil quatre centes entrevistes de testimonis recollides.

Al llarg del temps que va durar el Genocidi Espanyol, els moments estructurants del psiquisme, vinculats als processos de transmissió d'una generació a una altra, varen estar marcats, violentament, per situacions límit respecte a les possibilitats de preservació del psiquisme i dels seus vincles, és a dir, de la catàstrofe social.

I quan un estímul traumàtic no pot ser elaborat, la situació queda encapsulada, tancada, clausurada i enquistada en el psiquisme com una pedra.

Aquest procés és un fenomen intrapsíquic que tindrà efectes en les generacions posteriors, com si d'una herència sense testament es tractés.

- **Anna Miñarro** és Psicòloga Clínica - Psicoanalista, Investigadora, supervisora, docent i assessora d'equips de Salut, Salut Mental i Serveis d'Atenció a les Persones, en diverses

Administracions Públiques. Codirectora del primer projecte d'investigació a l'Estat Espanyol sobre TRAUMA PSÍQUIC I TRANSMISSIÓ INTERGENERACIONAL. Membre de la Junta de Valoració per el reconeixement als ciutadans represaliats per el tardo-franquisme de l'Ajuntament de Barcelona.

17:15h

La lluita de les filles i netes per la memòria, el cas de Chon Mendieta

Chon Vargas Mendieta

Presentat per Maria Antònia Oliver

La dictadura franquista va afusellar a entre 120.000 i 150.000 persones. Timoteo Mendieta va ser un d'ells. Després de romandre 79 anys en una fossa comuna, avui les seves restes descansen al costat dels de la seva filla Ascensión Mendieta en el cementiri civil de l'Almudena a Madrid. El seu epitafi diu: *"Hi ha una dignitat que el vencedor no pot aconseguir"*, (Jorge Luís Borges).

Les víctimes de la nostra dictadura abracen als seus fills, néts, besnéts... Transiten contextual i sincrònicament la situació repressiva, amb les seves conseqüències en la família pel saldo d'executats, desapareguts, detinguts, torturats i exiliats.

- **Chon Vargas Mendieta** és advocada d'estrangeria, detinguda i processada pel Tribunal d'Ordre Públic el novembre de 1976. Filla de Chon Mendieta i neta de Timoteo Mendieta, víctima assassinada del franquisme i recuperada a una fossa de Guadalajara.

Ha ajudat a Ana Mesutti a redactar moltes de les querelles de víctimes del franquisme que s'han presentat a Argentina. Ella i la seva mare van viatjar a Bons Aires per declarar davant la jutgessa que instrueix l'única causa pels crims franquistes al món i van demanar l'exhumació del seu pare i avi a la jutgessa Servini, feia anys i anys que el jutjat de Guadalajara els negava el permís per exhumar. Finalment ho van aconseguir per ordre del jutjat argentí i amb l'associació d'Emilio Silva i el suport econòmic d'un sindicat d'electricistes noruec.

18:30h

Desenterrant la repressió de gènere: anàlisi de la violència exercida sobre les dones durant la guerra civil i la dictadura franquista a Espanya

Laura Muñoz Encinar

Presentat per Ana Belén García Ruiz

L'estratègia repressiva franquista posada en pràctica a partir del cop d'estat del 17 de juliol de 1936 va desenvolupar mecanismes complexos de càstig físic i psicològic. Dins del sistema punitiu franquista va existir un procediment específic aplicat a les dones republicanes. En aquesta comunicació, es realitza una anàlisi de la repressió soferta per les dones durant la guerra civil i la dictadura franquista a Espanya. Per a això, han estat analitzades històries de dones que van sofrir tortures físiques i psicològiques, al costat de fosses comunes que contenien cossos de dones represaliades. La nostra recerca està basada en un estudi holístic de fonts orals i documentals al costat del registre material de les fosses comunes, des d'una perspectiva històrica, arqueològica i forense. Les nostres conclusions indiquen que les diferents estratègies repressives utilitzades pel feixisme espanyol contra la població femenina van estar motivades per la percepció de les dones com a ciutadanes de segona classe i, per tant, inferiors als homes. El seu càstig va seguir criteris d'exemplaritat.

- **Laura Muñoz Encinar** és doctora en Història per la UEx, premi extraordinari de doctorat 2016, Màster Erasmus Mundus en Arqueologia del Quaternari i Evolució Humana- especialitzada en Antropologia Física i Paleopatología- per la Universitat Rovira i Virgili. Ha estat investigadora postdoctoral en la Universitat d'Amsterdam-Amsterdam School for Heritage, Memory and Material Culture i membre del projecte iC-*ACCESS: Accessing Campscapes: Inclusivament Strategies for Using European Conflicted Heritage (HERA-H2020). Actualment és investigadora postdoctoral Juan de la Cierva Incorporació en CSIC-Incipient.

Especialista en Arqueologia del conflicte Contemporani i Antropologia forense, el seu àmbit de recerca se centra en els processos repressius de les guerres del segle XX a Espanya i Europa. La seva trajectòria investigadora ha estat centrada en les exhumacions de fosses comunes de víctimes de repressió extrajudicial, des de la perspectiva de l'arqueologia forense, amb l'objectiu d'analitzar les estratègies repressives desenvolupades durant la Guerra Civil espanyola (1936-1939) i la dictadura franquista (1939-1977). La seva línia de recerca principal està basada en l'estudi holístic de les fosses comunes amb un enfocament interdisciplinari entre història, arqueologia i antropologia forense, una combinació de disciplines que permet realitzar anàlisis integrades dels contextos de violència política contemporània. Dins d'aquesta línia de recerca té especial interès a ana-

litzar la violència sexuada amb especificueu de gènere en escenaris de guerra i postconflite. A més, ha examinat la importància de l'evidència científica per a la interpretació de fets del passat i en la producció de coneixement històric sobre la violència política contemporània

---

Dijous 25 de novembre

Casal Son Tugores, Alaró

Aforament 60 persones

18:30h

Contramonument

Eugenio Merino

Presentat per Marina Crespí

En la conferència Contramonument, Eugenio Merino plantejarà qüestions relacionades amb la funció de l'art contemporani i la nostra memòria.

L'artista farà una selecció dels seus treballs, relacionats amb el tema, que desafien el concepte de monument per a qüestionar la versió hegemònica de la nostra història.

Per a finalitzar la xerrada, Merino relatarà el procés judicial sofert arran de l'exhibició de Always Franco en la fira ARC l'any 2012 i Punching Franco en l'exposició Jornades contra Franco en 2013.

- **Eugenio Merino** (Madrid, 1975) és un artista visual que qüestiona el poder i els seus símbols a través d'instal·lacions, vídeos, objectes o escultures. El seu treball retrata el neoliberalisme i les seves estratègies de dominació econòmica i simbòlica emprant un llenguatge carregat d'humor negre i metàfores.

Eugenio Merino compta amb importants exposicions individuals com a Monument a la corrupció a ADN Galeria (Barcelona, Espanya. 2021), Here Died Warhol (Nova York, USA. 2018), Aquí Va morir Picasso en l'Aliança Francesa (Màlaga. 2017), Sons of Capital en Unix Gallery (Nova York, USA. 2016), Will Work for Fast food en Unix Gallery (Houston, USA. 2015) o Always Shameless en Unix Gallery (Nova York, USA. 2014).

Les seves obres han estat exposades en museus i biennals com el museu CA2M (Madrid 2021), TROBI 14, (Leipzig 2019), TEA, Tenerife Espai de les Arts (Tenerife, 2016) Station

Museum a Houston (USA, 2015), Musées Royaux des Beaux-Arts a Brussel·les (Bèlgica, 2015), Galeria Fernando Pradilla (Espanya, 2015), Museu Barjola a Gijón (Espanya, 2014), Vila Empain (Bèlgica, 2014), B.P.S.22, Charleroi, (Bèlgica 2010), La Tèrmica de Màlaga (Espanya, 2013), Castrum Peregrini d'Amsterdam (Holanda, 2012), Cercle de Belles arts de Tenerife (Espanya, 2012), Galerie Suty de París (França, 2009) Museu d'Art Contemporani de Taipei (Taiwan, 2009) o la Quadriennal d'Escultura de Riga, (Letònia 2012).

Ha participat en fires d'art com Volta (Nova York), Volta Basel (Basilea), ARC (Madrid), Untitled (Miami), Art Brussels (Brussel·les), FIAC (París), Armory Xou (Nova York), Art Fera (Bolonya), Art BO (Bogotà), MACO (Mèxic) o Art Wynwood (Miami).

Les seves obres apareixen en els llibres Els Dictadors (el poder subversiu de l'art) (2015) de Adonay Bermúdez, Art & Agenda - Political Art and Activism, editat per Robert Klanten, Matthias Hübner, Alain Bieber, Pedro Alonzo, Gregor Jansen, Spanisch Contemporary Art 1992 -2013 (2014) de Rafael Doctor Roncero, L'Era de la Fires de Paco Barragán (2008) o Art Emergent a Espanya (2006) de Manuela Villa.

Dissabte 27 de novembre

Ca n'Oliver, Maó

Aforament 30 persones

18h

La Vall dels Caiguts

Queralt Solé

Presentat per Yaiza Alonso

La Vall dels Caiguts s'erigí com un monument que volia representar la victòria franquista i es volia materialitzar en ell la idea del nacional-catolicisme. Anys després es va voler matisar el seu simbolisme franquista, tot afirmant que era un monument dedicat a tots els morts durant la guerra, però tots els seus elements fan impossible que sigui vist d'aquesta manera. La ponència exposarà la història de la Vall dels Caiguts, el trasllat de restes òssies de morts durant la guerra des de tot l'Estat cap al monument i el elements clau fan perdurar la idea de la Vall dels Caiguts com a principal monument franquista erigit al segle XXI.

- **Queralt Solé i Barjau** (1976) es doctora en història contemporània i professora del Departament d'Història i Arqueologia a la Universitat de Barcelona, on també és secretària acadèmica.

Anteriorment va ser responsable de la Unitat de Fosses Comunes del Memorial Democràtic de Catalunya i va ser comissària de l'exposició "Fosses comunes: un passat no oblidat" del Memorial Democràtic de Catalunya, conjuntament amb Assumpció Malgosa (UAB) l'abril del 2010. Actualment és la persona designada per la Universitat de Barcelona al comitè assessor científic del Memorial Democràtic.

Autora de *Els morts clandestins. Les fosses comunes de la Guerra Civil a Catalunya 1936-1939* (2008), *A les presons de Franco* (2004) i *Catalunya 1939: l'última derrota* (2006), entre altres. La seva publicació més recent és el llibre divulgatiu *La Dictadura de Pedra. El Valle de los Caídos, entre un passat negre i un futur incert*, amb Sílvia Marimon (Ara Llibres).

Com investigadora s'ha especialitzat en el període de la Guerra Civil i el franquisme, en especial en els àmbits de repressió i violència política, així com en l'anàlisi dels vestigis de la guerra i la dictadura que han perdurat fins avui en dia. Ha realitzat contribucions científiques en diverses revistes indexades i ha col·laborat en diversos llibres especialitzats del període citat. És Investigadora Principal (IP) del projecte del Ministerio "NECROPOL. Más allá del subterráneo: del giro forense a la necropolítica en las exhumaciones de fosas comunes de la guerra civil." (2021-2024) i del Projecte Quadriennal d'arqueologia de la Generalitat de Catalunya "Arqueologia de la guerra civil: el Cinglo Alt, al Pallars Jussà".

Participa en congressos nacionals i internacionals, on també ha sigut convidada com a ponent. Realitza docència a Grau i màster i les seves investigacions li van proporcionar la possibilitat de ser professora convidada a la Universitat de Cambridge (UK) durant un mes i a la de Cork (Irlanda) durant cinc mesos. La seva especialització l'ha dotat d'un perfil apte per assessorar respecte aquesta temàtica a nivell professional, sent requerit el seu assessorament per part de la Generalitat de Catalunya, el Parlament Català, l'Audiència Nacional de l'Estat o l'actual govern de l'Estat.

Els darrers anys ha treballat una línia de recerca centrada en la història del Valle de los Caídos, fet que l'ha portat a que l'Estat li encarregui [2021] un estudi focalitzat en aquelles persones que sol·liciten l'exhumació dels seus familiars del mausoleu franquista, i ha iniciat una altra línia d'investigació centrada en arqueologia del món contemporani, promovent l'excavació de diversos jaciments de la guerra civil (Corbera d'Ebre, Vilalba dels Arcs, Flix) o de proto-indústria del segle XIX (Riba-roja d'Ebre).

19:15h

TAULA RODONA: Final del franquisme i l'adveniment de la democràcia a Menorca

Joan Pons Moll, Josep Maria Quintana i Francesc Tutzó

Presentat per Miquel Àngel Maria

- **Joan Pons Moll** (Es Migjorn Gran, 1931) és un historiador i polític menorquí, diputat en la primera legislatura del Parlament de les Illes Balears i membre del Consell Insular de Menorca.

Establert a Maó, ha treballat per l'Institut Nacional de Previsió a l'administració de la Residència Monte-Toro fins que es va jubilar. Durant la transició espanyola fou un dels fundadors del Partit Socialista de Menorca i ha participat en la vida cultural menorquina com a promotor del Cine Club de l'Ateneu de Maó. També fou elegit diputat a les eleccions al Parlament de les Illes Balears de 1983.

Josep Maria Quintana (Alaior, 1950) doctor en Filologia Catalana a la Universitat Autònoma de Barcelona i l'any 2003 va ser elegit membre corresponent de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi. L'any 2008 va ser elegit Acadèmic de número de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de les Balears, i el 2009, Acadèmic corresponent de la Reial Acadèmia de les Bones Lletres de Barcelona.

Exerceix de registrador de propietat fa més de 24 anys. Durant el temps, retorna a la literatura i a l'assaig, amb la tesi de llicenciatura, *Menorca Segle XX. De la Monarquia a la República* (Editorial Moll. Palma, 1976), guanya el Premi Ateneu de Maó 1973. A aquest llibre en seguí immediatament un altre, *"Els menorquins i l'autonomia"* (Editorial Moll, Palma 1977).

El seu compromís polític el va dur a col·laborar amb la denominada Operació Roca (1986), amb la qual van obtenir un fracàs digne d'entrar al "Guinness Word Records", i el seu compromís intel·lectual el va dur a presidir l'Ateneu de Maó entre 1981 i 1987 i a dirigir la Revista de Menorca durant aquests mateixos anys.

- **Francesc Tutzó Bennàssar** (Maó, 1940) és un polític menorquí de la UCD que fou el primer president del Consell Insular de Menorca: del 1979 al 1983.

Durant aquesta legislatura tengué de vicepresident Antoni Casanovas Franco. Fou president del Consell General Interinsular del setembre del 1982 al maig de 1983. El 2006 va rebre la Medalla d'Or de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears.

Dilluns 29 de novembre

Sala de Cultura Sa Nostra

Aforament 30 persones

18h

Història i memòria de les víctimes de la guerra civil

Julián Casanova

Presentat per Lluís Ruiz

VIDEOCONFERENCIA

La Guerra Civil espanyola ha passat a la història, i així és recordada, per la deshumanització del contrari, per l'espantosa violència que va generar. Simbolitzada en les "saques", "passejos" i assassinats massius, va servir en els dos bàndols en lluita per a eliminar als seus respectius enemics, naturals o imprevistos. El total de víctimes mortals, segons els historiadors, s'aproxima a les 600.000, de les quals 100.000 corresponen a la repressió desencadenada pels militars revoltats i 55.000, a la violència en la zona republicana. Mig milió de persones s'amuntegaven a les presons i camps de concentració quan la guerra va acabar a l'abril de 1939.

La destrucció de l'adversari es va convertir per a molts en l'objectiu prioritari. A la política d'extermini inaugurada pels militars revoltats es van adherir amb fervor sectors conservadors, terratinents, burgesos, propietaris, "homes de bé", que es van separar definitivament de la defensa de la seva ordre mitjançant la llei. On el cop militar va fracassar, va sonar l'hora de l'anelhada revolució i del judici final als patrons, rics i explotadors. Sense regles ni govern, sense mecanismes de coerció obligant a complir lleis, la venjança i els odis de classe es van estendre com una força devastadora per a aniquilar al vell ordre.

La guerra va acabar amb l'aclaparadora victòria d'un bàndol sobre un altre, en un a pau incivil i una llarga dictadura, una victòria associada des d'aquest moment amb tota mena d'atrocitats i polítiques d'exclusió. 85 anys després que les armes s'imposessin a les paraules, és necessari llegir i escoltar als qui hem investigat amb rigor i atendre el coneixement més enllà de la propaganda i l'ús polític del passat".

Julián Casanova és catedràtic d'Història Contemporània en la Universitat de Saragossa i professor visitant en la Central European University de Viena. És autor, entre altres obres, de la història social i els historiadors (Crítica, 1991; nova edició 2014), Del carrer al capdavant. L'anarcosindicalisme a Espanya, 1931-1939 (Crítica, 1997, publicat en anglès, Routledge, Londres, 2004, amb el títol Anarchism, The Republic and Civil War in

Spain 1931-1939), L'Església de Franco (Crítica, 2005), República i guerra civil, Crítica/Marcial Pons, 2007 (edició anglesa amb notes a Cambridge University Press, 2010), Europa contra Europa, 1914-1945 (Crítica, 2011), Espanya partida en dues. Breu història de la guerra civil espanyola (Crítica, 2013; original en anglès en I.B. Tauris, Londres, 2012, nova/revisada edició en Bloomsbury 2021, A Short History of the Spanish Civil War; edició en turc en Iletisim, Istanbul, 2015; edició en àrab, Doha, 2017) i, com a editor, Quaranta anys amb Franco (Crítica, 2015); també és autor, amb Carlos Gil Andrés, d'Història d'Espanya en el segle XX (Ariel, 2009; edició en anglès amb notes a Cambridge University Press, 2014). Els seus últims llibres són La venjança dels serfs. Rússia 1917 (Crítica, 2017) i Una violència indòmita. El segle XX europeu (Crítica, 2020).

Julián Casanova ha estat professor visitant en prestigioses universitats europees (Queen Mary College de Londres i Central European University de Budapest), americanes (Harvard, Notre Dóna'm i New School for Social Research) i llatinoamericanes (FLACSO, a Quito; i Universitat Industrial de Santander, en Bucaramanga, Colòmbia). Durant el curs 2018-19 va ser membre de l'Institut d'Estudis Avançats de Princeton. És membre del consell editorial de diverses revistes científiques. En 2006 va seleccionar i va presentar per a TVE vuit programes de documentals filmats i realitzats durant la Guerra Civil espanyola sota el títol "La guerra filmada" (editat per Filmoteca Espanyola, Ministeri de Cultura, 2009). Ha estat assessor històric de la pel·lícula d'Alejandro Amenábar "Mentre duri la guerra".

Dimarts 30 de novembre

Sala de Cultura Sa Nostra, Eivissa

Aforament 30 persones

19h

L'exhumació de fosses de la Guerra Civil de les Pitiüses

Almudena García-Rubio Ruiz

Presentat per **Lluís Ruiz**

L'any 2000 es realitza a Espanya la primera exhumació d'una fossa comuna de víctimes de la Guerra Civil seguint una metodologia científica. Va començar així un cicle d'aplicació de l'Arqueologia i l'Antropologia Forense a un context de violació dels drets humans, que dura fins avui en dia. Paral·lelament al procés tècnic s'han donat moviments socials, polítics, judicials, relacionats amb la recuperació de la memòria democràtica.

Balears se suma a aquest procés sobretot a partir de l'any 2016 amb l'aprovació de la Llei per a la recuperació de persones desaparegudes durant la Guerra Civil i el franquisme. Fins avui s'ha intervingut en una dotzena de llocs, alguns a Eivissa i Formentera. En l'actualitat està en marxa el tercer Pla de Fosses del Govern Balear que inclou tornar a Figueretes i Sant Francesc. En aquesta conferència veurem com van transcórrer les intervencions a les Pitiüses i quins reptes queden per davant.

Almudena García és llicenciada en Història amb l'especialitat d'Arqueologia i Prehistòria per la Universitat Complutense de Madrid. Va realitzar els seus estudis de postgrau en Antropologia Física i Forense en la Universitat de Granada, doctorant-se en la Universitat Autònoma de Madrid amb una tesi sobre Arqueologia Forense i identificació a partir del cas de la repressió franquista i les exhumacions a Palència. Ha desenvolupat la seva activitat professional principalment amb l'equip d'Antropologia Física que dirigeix Francisco Etxeberría en la Societat de Ciències Aranzadi amb qui ha participat en l'exhumació de més de quaranta fosses comunes de la guerra civil espanyola, entre elles les incloses en el Primer i el Tercer Pla d'exhumacions del Govern Balear per a 2018- 2019 i 2021-2022. També s'ocupa de l'anàlisi de laboratori orientat a la identificació de les restes exhumades. A nivell internacional ha tingut l'oportunitat de treballar en missions forenses a Àfrica, el Caucas i Llatinoamèrica amb el Comitè Internacional de la Creu Roja i l'Equip Argentí d'Antropologia Forense. El seu altre àmbit de treball és l'arqueologia funerària que li ha portat a excavar i estudiar les restes òssies de diverses necròpolis prehistòriques, d'època romana, islàmica i moderna, incloent la intervenció arqueològica de cerca de les restes de Miguel de Cervantes en la cripta del convent de les Trinitàries de Madrid i l'excavació de diverses localitzacions de la Maqbara de Yabisa. Els resultats de totes les recerques s'han compartit en conferències, congressos científics, així com en diverses publicacions nacionals i internacionals.

Divendres 10 de desembre

Casa del Poble, Formentera

Aforament 50 persones

18:30h

Els nens perduts del franquisme

Montse Armengou

Presentat per Artur Parrón

El documental "Els nens perduts del franquisme" (2001) va posar al descobert una realitat oculta i un dels crims més cruels de la dictadura: el robatori de criatures com a eina de repressió política. El mòbil eren mares republicanes que complien condemna a presó o que eren executades. Més endavant, el robatori es va convertir en una eina de repressió moral i moltes mares solteres o de famílies humils van veure com els hi treien les seves criatures. Es documenten casos fins a als anys 90, en el que s'acabaria convertint en un lucratiu negoci, sempre operat pels mateixos estaments.

- Montserrat Armengou és periodista i està especialitzada en documentals de recerca històrica. Treballa des del 1985 a Televisió de Catalunya (TV3), on ha dirigit nombrosos documentals sobre aspectes ocults i l'oblit de les víctimes del franquisme que han estat guardonats amb diversos premis nacionals i internacionals, com ara el Premi Nacional del Periodisme de la Generalitat de Catalunya que va rebre l'any 2002. Ha dirigit, juntament amb Ricard Belis, *Els nens perduts del franquisme* (2002), *Les fosses del silenci* (2003), *Avi, et trauré d'aquí* (2013) i *Els internats de la por* (2015), entre d'altres. Armengou també ha escrit nombrosos llibres basats en els seus documentals, entre els quals cal destacar *El comboi dels 927* (Rosa dels Vents, 2006), *Ravensbruck. L'infern de les dones* (Angle Editorial, 2007) i *Els internats de la por* (Ara Llibres, 2016). Ha estat professora visitant a la Universitat de Nova York. Actualment és la directora del programa *Sense Ficció* de TV3.

****Pendent confirmació de data

Els moviments polítics en l'oposició al Franquisme i en la Transició

Josep Maria Solé i Sabaté

Presentat Maurici Cuesta

Des del principi de la Dictadura hi hagué una oposició contra el franquisme. Dels anarquistes als comunistes, del nacionalisme perifèric als demòcrates, fou constant la lluita contra un Règim basat en el triomf militar en una guerra civil.

La duresa repressiva i un cert suport popular de la Dictadura explica que finalment en arribar la Transició hi hagués un pacte polític basat en les febleses de cada un.

Uns fets de la nostra història immediata poc coneguts, massa sovint oblidats, quan d'una forma o altra determinen el nostre present polític.

- **Josep Maria Solé i Sabaté.** Catedràtic d'Història Contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona, Llicenciat en Filosofia. Especialista en la Guerra civil i la postguerra. Primer Director del Museu d'Història de Catalunya (1996-2000). Director del' IEI (Institut d'Estudis Ilerdencs) (2011-2015). Director Científic del COMEBE (Consorti Memorial Espais de Batalla de l'Ebre) des de 2001-2020). Impulsor del Projecte museístic Espai Cultural dels Canals d'Urgell.

Autor de 16 llibres, entre els llibres cal ressaltar: *La repressió franquista 1938-1953, Catalunya sota les bombes 1936-1939*. Premi de Recerca de Catalunya 1986, junt amb Joan Villarroja,

La repressió a la rera guarda de Catalunya (1936-1939) junt amb Joan Villarroja, *Cronologia de la repressió contra la llengua i cultura catalana 1936-1975*, junt Joan Villarroja, *Escola Popular de Guerra (Trajectorària i actuació dels oficials durant la guerra civil i el franquisme)*.

Col·laborador a la premsa El Punt-Avui, La Vanguardia, El País, El 9, El Periódico, Sàpiens, Afers, l'Avenç... Assessor històric de TV3 i Canal 33. Des de 2004 l'historiador-col.laborador de "En Guàrdia " a Catalunya Ràdio ".

Professor convidat a les universitats: Princeton, Brown, Berkeley, Maryland, North Wetstern University, Trinity College de Conneticut als USA; British Columbia i Toronto al Canadà; Guadalajara i UNAM de Mèxic; La Habana, Lima, London School, Cambrigde, París, Roma, Salerno, Santiago de Xile, Buenos Aires, Perpinyà.